

Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat

Viite: Stm:n lausuntopyyntö vammaispalvelulainsäädännön uudistuksesta, VN/12531/2021

Aluehallintoviraston lausunto vammaispalvelulainsäädännön uudistuksesta

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaajan taustaorganisaatio

Aluehallintovirastolla tarkoitetaan tässä lausunnossa Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Lapin, Lounais-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen ja Pohjois-Suomen aluehallintovirastoja yhdessä. Lausunto on aluehallintovirastojen yhteinen.

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Kyllä pääosin.

Esitysluonnoksen pykälät ovat pääosin selkeitä ja ymmärrettäviä. Osa pykälistä kaipaasi kuitenkin lisäselkiyttämistä (kommentit pykäläkohtaisesti jäljempänä). Esimerkiksi erityispalvelut -otsikon alla (6 § lähtien) osa pykälistä käsittelee sosiaalihuollon asiakkaalle myönnettäviä palveluja, ja toisaalta osa, kuten esimerkiksi 14 § asumisen tuki yleisempää lain tarkoitusta täsmentävää kokonaisuutta, joka voidaan järjestää useaa eri palvelua käyttäen.

Jotkut käsitteistä myös jäävät pykälien perusteluista huolimatta sisällöltään vielä avonaisiksi, esimerkiksi "valmennus" ja "erityinen tuki". Sekä

ETELÄ-SUOMEN ALUEHALLINTOVIRASTO

Postiosoite: PL 1, 13035 AVI | Käyntiosoite: Wähäjärvenkatu 6, Hämeenlinna

puh. 0295 016 000
kirjaamo.etela@avi.fi
www.avi.fi

Helsingin toimipaikka
Ratapihantie 9

Kouvolan toimipaikka
Kauppamiehenkatu 4

päätöksenteossa että valvonnassa saattaa aiheuttaa ongelmia, jos pykälät ovat liian yleisluontoisia tai tulkinnanvaraisia.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Kyllä pääosin.

Tarvitaan kuitenkin lain soveltamiseen liittyviä toimeenpanotilaisuuksia ja soveltamisohjeita. Lisäksi pykäläkohtaisia perusteluja tulisi joiltain osin täsmentää. Myös pykälätasolla voisi avata joitain käsitteitä ja palvelujen sisältöä täsmällisemmin. Edelleen esimerkiksi valmennus perusteluineen vaatii pohdintaa siitä, mihin palvelutarpeisiin sen on tarkoitus vastata, ja onko eri palvelujen välillä soveltamisjärjestystä.

2 § soveltamisalan osalta perusteluissa viitataan nykytilanteessa yli 65-vuotiaiden isoon osuuteen henkilökohtainen apu -palvelun tai palveluasuminen -palvelun käyttäjistä. Perustelutekstistä puuttuu pitkäaikaissairauden näkökulma. Useiden etenevien pitkäaikaissairauksien (esimerkiksi MS-tauti tai Parkinsonin tauti) hoito ja kuntoutus on kehittynyt niin, että nuorena todetun sairauden aiheuttama merkittävä toiminnan haitta konkretisoituu vasta myöhäisellä keski-ikäällä eli lähempänä vanhuuseläkeikää. Tästä syystä vammasta johtuva tuen tarve päivittäisissä toimissa tulee esille myöhemmin, ja esimerkiksi henkilökohtainen apu -palvelun piiriin tulevien asiakkaiden keski-ikä voi olla huomattavasti korkeampi kuin esimerkiksi kuluvan vuosituhanen alussa.

5 §:n osalta perusteluissa tulisi näkyä selkeämmin sosiaalihuoltolain mukainen ajatus palveluntarpeen arvioinnista ja palvelukokonaisuuden arvioinnista myös asiakkuuden aikana. Kun asiakkaan palveluntarpeessa ei tapahdu muutoksia, toistaiseksi voimassa olevat päätökset ovat myös asiakkaan etu. Vammaisuutta ei kuitenkaan tulisi nähdä pysyvänä tilanteena, koska tosiasiallisesti vammaisen henkilön toimintakyvyssä ja myös elämäntilanteessa voi tapahtua muutoksia, jotka vaikuttavat myös palveluntarpeeseen. Asiakkaan palvelusuunnitelma tulee päivittää säännöllisesti.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä pääosin.

Yhdenvertaisuuden vahvistumista on vaikea arvioida ennalta, esityksessä on kuitenkin vahva pyrkimys yhdenvertaisuuden edistämiseen.

Päätöksenteolle ja osallisuudelle on annettu painoarvoa ja niiden tukeminen on kirjattu useampaan pykälään, lisäksi laki on sama kaikille vammasta riippumatta. Toisaalta kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin jää vielä osa pykälistä voimaan, mikä saattaa aiheuttaa haasteita lakien soveltamiseen.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin.

Esityksessä on vahva pyrkimys edistää yhteiskunnallista osallistumista, koska esimerkiksi henkilökohtaisen avun ns. voimavaraedellytystä lievennetään ja tuetun päätöksenteon ja osallisuuden tukeminen on kirjattu esityksen useampaan pykälään. Osallisuuden vahvistumista voi arvioida vasta lainsäädännön toimeenpanon jälkeen.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin.

Erityishuolto-ohjelmien poistaminen saattaa selkiyttää tilannetta ja lähtökohtaisesti asiakkaiden tilannetta arvioidaan jatkossa yhdenvertaisin kriteerein. Tämä ei välttämättä kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkien vammaisten henkilöiden mahdollisuus saada erityislainsäädännön mukaisia palveluja paranisi muun muassa siitä syystä, että kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain viimeaikaisessa soveltamisessa on ollut merkittäviä alueellisia eroja. Merkitystä on myöskin sillä, millaiseksi lain soveltamisalaan liittyvä oikeuskäytäntö muotoutuu.

Lakiesityksessä tulee korostetusti esille lasten ja lapsiperheiden palvelut. Myös aikuisten vammaisten ja heidän perheidensä palvelujen saanti yksilöllisiä tarpeita vastaavasti tulee varmistaa. Vammasta johtuva tuen ja palvelun tarve saattaa olla moninainen, johtuen esimerkiksi aikuisiällä eri syistä tapahtuneesta vammautumisesta, etenevästä neurologisesta sairaudesta tai aivovammasta onnettomuuden seurauksena, mitkä vaativat omia erityisiä palveluita.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

Ei kantaa

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

Ei kantaa

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin.

Oman työntekijän nimeäminen on hyvä asia. Monialainen yhteistyö edellyttää selkeitä rakenteita esim. varhaiskasvatuksen osalta hyvinvointialueiden ja kuntien välille. Myönteisenä pidämme tuen kohdentamista vammaisen lapsen toimintaympäristöihin.

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Aluehallintovirasto suhtautuu varauksellisesti hengityslaittepotilaiden hoitoon henkilökohtaisen avun turvin. Tehtävään sisältyy suuri vastuu. Aluehallintovirastoon on saapunut palautetta vammaisilta henkilöiltä ja heidän läheisiltään siitä, ettei avustajilla ole tarpeeksi koulutusta esimerkiksi juuri terveydenhuollon tehtäviin. Kyse on henkeä ylläpitävästä toiminnasta, eikä saatu koulutus välttämättä takaa osaamista esimerkiksi tilanteissa, jossa laitteisiin tulee toimintahäiriöitä.

Hengityshalvauspotilaiden terveydenhuollon palveluiden saatavuus saattaa myös vaarantua, kun palveluvastuu siirtyy vammaispalveluille. Henkilökohtaiselle avustajalle voi jäädä liikaa terveydenhuollon ammatillista vastuuta, vaikka hänellä ei välttämättä ole asiantuntijuutta hoidossa tarvittaviin toimenpiteisiin. Palvelun saatavuus voi olla myös haavoittuva, jos apu on henkilökohtaisen avun varassa. Lisäksi toimintamalli heikentää hengityshalvauspotilaiden taloudellista asemaa, kun ylläpitokorvaus poistuu. Hengityshalvauspotilaiden hoitaminen on aina erityistä osaamista vaativaa hoitoa.

Toisaalta on kuitenkin hyvä asia, että palvelukokonaisuus muodostuu sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluista. Asiakkaan sosiaalihuollon palvelujen saatavuus voi parantua. Esitetty lainsäädäntö saattaa myös lisätä yhdenvertaisuutta siitä näkökulmasta, että hengityshalvausstatuksen saaminen on vaihdellut sairaanhoitopiirien välillä, ja näin asettanut vammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan.

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin.

On tarkoituksenmukaista, että lain piiriin tulevat myös tällä hetkellä ns. väliinputoajan asemassa olevat asiakkaat (neuropsykiatriset vaikeudet, autismikirjo) ja että palveluja tarjotaan ensisijaisen palvelutarpeen perusteella.

Psyykkisen toimintakyvyn heikentyminen mainitaan yhtenä perusteena vammaisen henkilön määritelmässä. Rajavetoa mielenterveyspalveluiden ja vammaispalveluiden välillä tulisi rajata tai selkeyttää. Jää epäselväksi, miten määritelmä on suhteessa mielenterveyspalveluihin.

Perustelutekstiä tulisi täsmentää palveluntarpeen toistuvuuden, olennaisen toimintakyvyn heikentymisen ja ikääntymisrajauksen osalta. Eesityksen mukaan lakia ei sovellettaisi henkilöön, jonka toimintakyvyn heikentyminen johtuu pääasiassa korkeaan ikään liittyvästä sairaudesta, vammasta tai rappeutumisesta. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan ikääntymisrajauksen vuoksi perusteluteksteissä olisi hyvä korostaa ikääntyneen oikeutta heidän palvelutarpeensa mukaisesti myös sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, esimerkiksi liikkumista tukeviin palveluihin. Yleisestikin tarkoituksenmukaista on, että asiakkaat saavat palvelut ensisijaisesti yleislainsäädännön perusteella. On myös huomioitava, että suuri osa ikääntyneistä muistisairaista on erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä, jolloin hyvinvointialueiden tulee varmistaa, että asiakkaiden omatyöntekijällä on sosiaalityöntekijän kelpoisuus.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin.

Kokonaisuutena säännökset ottavat huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet. Kuitenkin esimerkiksi valmennus ja erityinen tuki vaativat sisällöllistä tarkennusta.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7–8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin.

Sisältö on sinänsä tarkoituksenmukainen, mutta lupa- ja valvontaviranomaisen näkökulmasta esityksessä ongelmallista on se, että palvelua voitaisiin toteuttaa käyttäen asiakkaan palveluntarpeen näkökulmasta tarkoituksenmukaisia palveluntuottajia. Asiassa jää epäselväksi, onko palvelu yksityistä sosiaalipalvelua, joka merkitään yksityisten sosiaalipalvelujen antajien rekisteriin, mikä tarkoittaa sitä, että palvelujen toteuttajien tulee olla sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Aluehallintovirasto näkee, että palvelua tulee täsmentää edellä mainitulta osin.

Jos palvelun toteuttamisessa käytetään myös muita, kuin yksityisistä sosiaalipalveluista tai yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain mukaisia rekisteröityneitä palveluntuottajia, tulisi esimerkiksi hyvinvointialueen hankintoihin liittyvää valvontavelvollisuutta painottaa korostetusti. Muussa tapauksessa valmennus tulisi määritellä joko toisen tai molempien edellä mainittujen lakien mukaiseksi rekisteriin merkittäväksi palveluksi, jonka toteuttamiselle määritellään lainsäädännön mukaiset kriteerit. Palvelua ei voida rekisteröidä yksityisten sosiaalipalvelujen antajien rekisteriin, jos palveluja ei ole toteuttamassa sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja tällöin valvontaviranomaisella ei ole myöskään toimivaltaa valvoa palvelua.

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun

maksuttomuudesta säätämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Hallituksen esityksen mukaan varhaiskasvatusta voitaisiin myöntää ehdotetun lain perusteella. Perusteluista jää epäselväksi, mitkä ovat sellaisia tilanteita, joissa varhaiskasvatus tulisi järjestää vammaispalvelulain perusteella.

2 §:n lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön mukaan *"Tämän lain perusteella järjestetään erityispalveluita vammaiselle henkilölle, joka ei saa **yksilöllisen tarpeensa mukaisia, välttämättömiä ja sopivia**, tavanomaisessa elämässä tarvitsemiaan palveluita sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai muun lain perusteella."*

Uuden vammaispalvelulain pääperiaatteena on, että vammainen henkilö saa palvelut osana yleistä palvelujärjestelmää yhdenvertaisesti muiden kanssa. Erityislaki tulee sovellettavaksi vain, mikäli yleiset palvelut eivät ole vammaiselle henkilölle sopivia ja erityispalvelut ovat henkilölle välttämättömiä tavanomaisessa elämässä sekä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisessa.

Varhaiskasvatuslain HE:ssä todetaan seuraava:

Varhaiskasvatuslain tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta sekä tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä.

1.8.2022 voimaan tulevien lakimuutosten mukaan varhaiskasvatuksessa on jatkossa kolmiportaisen tuen malli, jossa tuki vahvistuu lapsen tuen tarpeen mukaan, vahvimpana muotona erityinen tuki. Muutosten tavoitteena on vahvistaa lasten tasavertaista oikeutta kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeen ja ottaa yhdenvertaisesti huomioon jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet. Tavoitteena on parantaa niiden lasten oikeudellista

asemaa ja oikeutta saada tukea, joiden tuen tarve on vahvaa. Erityisesti vammaisten ja kehitysvammaisten lasten asemaa parannetaan.

Lisäksi lain tasolle on kirjattu varhaiskasvatuksen tavoitteisiin inklusiivisuuden tavoite tukemaan jokaisen lapsen täysimääräistä osallisuutta.

Varhaiskasvatuslain lakimuutoksessa otetaan siten vahvasti huomioon vammaisten ja kehitysvammaisten lasten oikeus yhdenvertaisuuteen ja yksilöllisen tarpeen mukaiseen vahvaan tukeen. Lisäksi inklusiivisuuden periaate ohjaa samaan tavoitteeseen. Uusi varhaiskasvatuslaki jo edellyttää vastaamaan vammaisten lasten yksilöllisen tarpeen mukaisiin, välttämättömiin ja sopiviin varhaiskasvatuksen palveluihin. Uuden vammaispalvelulain HE:ssä todetaan varhaiskasvatuksen sisällön olevan kaikille lapsille sama, riippumatta siitä myönnetäänkö palvelua erityislain vai yleisen lain perusteella. Näin ollen vammaispalvelulain soveltamispykälän ensimmäisen momentin edellytys ei edes lähtökohtaisesti täyty. Kaikilla lapsilla on subjektiivinen oikeus varhaiskasvatukseen.

2 §:ssä todetaan yksiselitteisesti, että esitetyn lain palveluja käytetään siinä tilanteessa, jos vammainen henkilö ei saa riittäviä tai sopivia palveluja muun lainsäädännön nojalla. Tuoreen oikeuskäytännön mukaan (esimerkiksi Hämeenlinnan hallinto-oikeuden päätökset 7.12.2021 21/0953/1 asiassa 00233/21/6107; 7.12.2021 21/0956/1 asiassa 00238/21/6107 ja 21.2.2022 22/0031/1 asiassa 00214/21/6107) varhaiskasvatuslaki on yksiselitteisesti ensisijainen suhteessa kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin.

Huomioitavaa on, että oikeuskäytännössä varhaiskasvatuksen järjestämisestä osana kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaisia palveluja ei pääsääntöisesti ole otettu kantaa varhaiskasvatuksessa kehitysvammalain perusteella järjestettävän palvelun sisältöön tai toteuttamistapaan, vaan palvelun maksuttomuuteen ja erityishuollon palvelun matkojen korvaamiseen.

Pääsääntöisesti varhaiskasvatusikäiset vammaiset lapset tarvitsevat varhaiskasvatuslain mukaisia palveluja huoltajien opiskelun tai työssäkäynnin aiheuttaman hoidon tarpeen takia. Nykytilanteessa

vammaiset lapset eivät ole olleet yhdenvertaisessa asemassa, koska esimerkiksi aistivammaisten tai ylivilkkaushäiriöisten lasten kohdalla laki kehitysvammaisten erityishuollosta ei ole tullut sovellettavaksi, vaikka heidän yksilöllinen tuen tarpeensa varhaiskasvatuksessa näyttäytyy usein kehitysvammaisen lapsen tuen tarvetta suurempana.

Varhaiskasvatus jää kuntien järjestämisvastuulle, kun vammaispalvelut siirtyvät hyvinvointialueen järjestettäväksi. On ongelmallista, jos hyvinvointialue voi päättää palvelusta, jonka järjestämisvastuullinen tahose ei itse ole. Kuntouttava varhaiskasvatus on tarkoittanut pelkästään palvelun maksuttomuutta, kun varhaiskasvatus on toteutettu tavanomaisena päivähoitona, johon on liitetty yksilöllisen tarpeen edellyttämiä tukitoimia. Vammaisenkin lapsen tarvitsema päivähoito voidaan järjestää kuten muidenkin lasten päivähoito ja asiakasmaksuun voi hakea alennusta tai poistoa, jos perheen taloudellinen tilanne sitä edellyttää. Yksin taloudellinen tilanne ei ole peruste myöntää päivähoitoa vammaispalvelulain perusteella. Varhaiskasvatuksen myöntäminen vammaispalveluna ei siis vaikuta itse palvelun sisältöön, vaan vaikutus on ainoastaan taloudellinen. Vammaisen lapsen tarve varhaiskasvatukseen voi johtua myös vanhempien työssäkäynnistä, jolloin pääasiallinen tarve ei johdu lapsen yksilöllisistä erityisistä tarpeista.

Toisaalta esimerkiksi perheissä, jotka ovat vaarassa syrjäytyä, maksuton varhaiskasvatus saattaa olla lapsen edun mukaista. Varhaiskasvatus voi olla tärkeää vammaisen lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi ja joissain perheissä maksullisuus saattaa olla este varhaiskasvatuspaikan hakemiselle.

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9–11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin.

Aluehallintovirasto pitää hyvänä työnantajamallin edellytysten selkiyttämistä sekä voimavaraedellytysten lieventämistä.

Vammaisilla henkilöillä tulee olla oikeus kotihoidon palveluihin, eikä näitä palveluita voida korvata henkilökohtaisella avulla. Perusteluissa olisi hyvä mainita, että työtehtävät, jotka vaativat sosiaali- tai terveydenhuollon

ammattihenkilön osaamista tulee ensisijaisesti järjestää esimerkiksi kotihoidon avulla.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan terveydenhuollon toimenpiteet ovat ongelmallinen kohta. Hallituksen esityksen mukaan henkilökohtaisen avustajan tehtäviin voi kuulua muun muassa lääkkeen antaminen, katetrointi, haavanhoito sekä muusta omahoidosta huolehtiminen, johon vammaisen henkilö ja avustaja ovat saaneet vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisen perehdytyksen ja ohjauksen. Myös perusteluissa mainittu hengityslaitteen käyttö ja toimintavarmuudesta huolehtiminen edellyttäisivät aluehallintoviraston käsityksen mukaan osaamista, jota henkilökohtaisilla avustajilla ei lähtökohtaisesti ole, mutta terveydenhuollon ammattihenkilöillä on. Henkilökohtaiseen apuun kuuluvat terveydenhuollon toimenpiteet ovat riski asiakasturvallisuudelle. Henkilökohtaisessa avussa ei esimerkiksi laadita asiakaskirjauksia ja mahdolliset vastuukysymykset jälkikäteen on vaikea selvittää. Henkilökohtaisia avustajia ei myöskään valvota ammattihenkilölain perusteella.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan edellä kuvatut tehtävät edellyttävät henkilöä, jolla on tehtävään soveltuva koulutus etenkin tilanteissa, jossa vammaisen henkilö ei itse pysty vastaamaan tai ohjaamaan esim. lääkkeiden antamista. Myös vammaiselle henkilölle saattaa olla epäselvää missä tilanteissa avustaja toimisi ammattihenkilönä ja missä henkilökohtaisena avustajana, jolta ei edellytetä koulutusta. Aluehallintovirasto näkee asian vakavana asiakas- ja potilasturvallisuusriskinä.

Nykykäytännön mukaan henkilökohtainen apu rinnastetaan kotipalvelun tukipalveluksi. Palvelua ei rekisteröidä aluehallintoviraston ja Valviran ylläpitämään yksityisten sosiaalipalvelujenantajien rekisteriin. Henkilökohtaisilta avustajilta ei edellytetä ammatillista koulutusta. Jos henkilökohtaiselta avustajalta voidaan jatkossa joissain tilanteissa edellyttää sosiaali- tai terveydenhuollon koulutusta, ei henkilökohtaista apua voida rinnastaa kotihoidon tukipalveluihin. Aluehallintoviraston näkökulmasta tilanne vaatii yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain tarkastelemista uudelleen, jos henkilökohtainen apu jatkossa toteutuu tässä lakiehdotuksessa tarkoitetulla tavalla. Nykykäytännössä yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain mukaiseen ilmoituksenvaraisten

palveluntuottajien rekisteriin on merkitty sosiaalihuoltolain 14 §:ssä mainitut sosiaalipalvelut, jossa henkilökohtaista apua ei ole mainittu. Tämä tarkoittaa myös lisäresurssin tarvetta aluehallintovirastoissa, mikäli henkilökohtaisen avun palvelujen tuottajat rekisteröidään yksityisten sosiaalipalvelujen antajien rekisteriin.

Lausuttavana olevasta esityksestä tulisi myös tarkemmin tuoda esiin henkilökohtainen apu -palvelun perusteet, eli täsmentää valmennuksen, henkilökohtaisen avun ja huolenpidon erot. Lain soveltamisalan laajentamisen myötä on mahdollista, että henkilökohtaisen avun piiriin tulee asiakasryhmiä, jotka eivät ole nykyisen vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun piirissä (esimerkiksi psykiatrisesti vakavasti pitkäaikaisesti oireilevat henkilöt).

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12–13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Erityinen tuki käsitteenä sekoittuu sosiaalihuoltolain erityistä tukea tarvitsevan henkilön kanssa.

Pykälien sisältö on jokseenkin monimutkainen, järjestettävät palvelut eivät avaudu eikä asiantuntijuus, mitä missäkin palveluissa tarvitaan. Tuki on epämääräinen käsite, saati erityinen tuki. Aluehallintovirasto katsoo, että 12 § tulisi jakaa siten, että erityinen osallisuuden tuki, tuettu päätöksen teko ja vaativa moniammatillinen tuki jaettaisiin omiksi pykälikseen. Voi olla riski, että merkittävät palvelut jäävät momenttitasolla liian kevyesti säädellyiksi lain soveltajan kannalta.

Aluehallintovirasto katsoo, että palvelut myös vaikuttavat enemmän erilaisilta menetelmiltä, kuin sosiaalipalveluna myönnettäviltä yksittäisiltä palveluilta. Arvioitavaksi tulee ovatko palvelut sellaisia sosiaalipalveluita, jotka tulee rekisteröidä yksityisten sosiaalipalveluiden antajien rekisteriin, mikä edellyttää aluehallintovirastoille lisäresursseja.

13 § puhutaan tukihenkilöstä ja tuettua päätöksentekoa antavasta henkilöstä, saman kappaleen sisällä. 13 § mainittu tukihenkilö on eri asia, kuin tuettua päätöksentekoa antava henkilö.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Esitetty palvelu on erittäin hankalasti määrittyvä ja menee limittäin vammaisen henkilön muiden palvelujen kanssa. Mikä on erityisen osallisuuden tuen suhde esimerkiksi asumisen tuen palveluun, se ei selviä esityksestä. Toinen näkökulma on erityisen osallisuuden tuen suhde esimerkiksi vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista annetun lain mukaisiin palveluihin.

Tukimuodon myöntäminen hallintolain mukaisena viranhaltijapäätöksenä edellyttäisi palvelun myöntämisen kriteereiden esitystä tarkempaa määrittelyä.

Valvontaviranomaisen näkökulmasta olennaista on, määritelläänkö palvelu sosiaalipalveluksi ja sitä myötä sosiaalihuoltolain 14 §:n ja yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain säästöjen uudelleentarkastelu.

Perusteluissa todetaan, että tutkinto voi liittyä esimerkiksi liikuntaan tai taiteeseen. Aluehallintovirasto toteaa, että palvelua ei siten voida nykykäytännön mukaan rekisteröidä yksityisten sosiaalipalvelujen antajien rekisteriin. Asiassa jää epäselväksi, miten arvioidaan, kuka voi toimia tehtävässä ja miten palvelujen tuottajia valvotaan. Lisäksi tulee erottaa itsensä ilmaiseminen taiteen tai liikunnan keinoin ja milloin tulkitaan ihmisen omaa päätöksen tekoa. Epäselväksi jää myös palvelun suhde valmennukseen.

Palvelujen tuottajan kriteerejä arvioitaessa huomioitava myös on, että perustelujen mukaan taustalla on ajatus siitä, että erityisen tuen saajina olevat vammaiset henkilöt täyttäisivät lähes poikkeuksetta sosiaalihuoltolain 3 §:n 3 kohdan mukaisen erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön määritelmän. Tällöin palvelujen tuottajalta tulee edellyttää vahvaa osaamista sekä koulutusta ja palvelua myönnettäessä tulee varmistaa palvelun laatu ja sisältö.

Aluehallintovirasto toteaa vielä, että nykyisessä sosiaalihuoltolain mukaisissa rekisteröitävissä yksityisissä sosiaalipalveluissa käytetään erilaisia menetelmiä, kuten eläinavusteinen toiminta tai neuropsykiatrinen valmennus. Edellä mainitut katsotaan menetelmiksi, joita voidaan käyttää yksityisiä sosiaalipalveluja tuotettaessa, mutta niitä ei rekisteröidä.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan on tarpeen pitäytyä sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa, kun arvioidaan palvelun määrittämistä sosiaalipalveluksi, joka rekisteröidään yksityisten sosiaalipalvelujen antajien rekisteriin.

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Esitetty palvelu on erittäin hankalasti määrittyvä ja menee limittäin vammaisen henkilön muiden palvelujen kanssa. Aluehallintovirasto katsoo, että tuettu päätöksenteko on työmenetelmä, jota ammatillisesti koulutetut henkilöt käyttävät osana vammaisten henkilöiden kanssa tekemäänsä ohjaustyötä.

Perusteluosan mukaan tuettua päätöksentekoa olisi mahdollista saada erillisenä palveluna vain merkittävällä tavalla omaan elämään vaikuttavissa päätöksentekotilanteissa. Näitä tilanteita voisivat olla esimerkiksi oma tai läheisen vakava sairastuminen, elämän suuret taitekohdat, kuten opiskelu- tai työpaikan valinta, suuret muutokset perheessä taikka muutto pois lapsuudenkodista tai toiselle paikkakunnalle.

Jos tuetun päätöksenteon säätäminen palveluksi katsottaisiin tarpeelliseksi, tulisi palvelua määritellä selkeämmin niin, että se olisi mahdollista myöntää asiakkaalle hallintolain mukaisella viranhaltijapäätöksellä. Samassa yhteydessä tulisi määritellä palvelun myöntämisen kriteerit esityksessä mainittua määritelmää yksityiskohtaisemmin. Valvontaviranomaisen näkökulmasta olennaista on tällöin palvelun määrittäminen sosiaalipalveluksi ja sitä myötä sosiaalihuoltolain 14 §:n ja yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain säädösten uudelleentarkastelu. Tärkeää myös olisi määritellä millä koulutuksella ja osaamisella palvelua voisi antaa, jos tuettu päätöksenteko halutaan säätää palveluksi.

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Viittaus kohtaan 16.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14–17 §) tarpeenmukainen?

Kyllä pääosin.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin.

Tärkeää, että myös vammaislain perusteella voidaan järjestää lapsen hoiva ja asuminen kodin ulkopuolella silloin kun se lapsen vammaisuuteen liittyvästä syystä ja perheen tukemisen vuoksi on välttämätöntä. Erittäin tärkeää on, että ei tarvitse turvautua lastensuojelulakiin niissä tilanteissa, kun kyse ei ole lastensuojelulain mukaisesta lastensuojelun tarpeesta.

Pykälässä tulisi säätää tarkemmin lasten sijoittamisesta kodin ulkopuolelle, jotta tilanteet tosiasiaassa ovat viimesijaisia, kuten esityksessä todetaan. Perusteluosassa mainitaan, että käytettävissä olisi oltava lapsen tarpeisiin nähden riittävä sosiaalityön, lastensuojelun, psykologian, lääketieteen ja tarvittaessa muidenkin alojen asiantuntemus. Aluehallintovirasto ehdottaa edellä oleva lisättäväksi pykälään, että edellä kuvattu asiantuntijuus toteutuisi. Lisäksi pykälä ehdotetaan säädettäväksi vastaavanlaiseksi kuin lastensuojelussa (vrt. lastensuojelulaki 41 §) esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Lapsen kodin ulkopuolella koskevat asiat valmistelee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun vammaispalveluun perehtyneen työntekijän kanssa. Valmistelutyön tukena tulee olla käytettävissä lapsen tarpeisiin nähden riittävä sosiaalityön, lastensuojelun, psykologian, lääketieteen ja tarvittaessa muidenkin alojen asiantuntemus.

Aluehallintovirasto pitää hyvänä, että laissa säädetään pienestä ryhmäkoosta, mutta tosiasiaassa asumisyksikön löytyminen esimerkiksi vanhempien läheltä voi olla haastavaa. Huomioitava on myös, että usein kodin ulkopuolelle sijoitetut vammaiset lapset tarvitsevat hyvin paljon apua ja heidän hoitonsa varmistaminen edellyttää toimintayksiköltä myös vahvaa terveydenhuollon osaamista. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vammaisen lapsen kodin ulkopuolinen asuminen on hyvin harvinaista, minkä vuoksi asumisyksiköitä ei ole kovinkaan paljon.

Perusteluissa tulisi tarkemmin avata, mitä tarkoitetaan kohdalla "Säännös olisi lasten määrän osalta yhdenmukainen lastensuojelulain mitoitussäännösten kanssa." Eli onko tarkoitus, että myös lastensuojelulain säännös siitä, että samaan rakennukseen voidaan sijoittaa enintään 24 lasta, soveltuisi vammaisiin lapsiin? Tai onko tarkoitus, että seitsemän lasta asuinyksikössä on ehdoton maksimi eli samassa rakennuksessa ei voisi olla useampia pienryhmäkoteja? Perusteluissa todetaan, että myös enintään 7-paikkaiset ryhmäkodit olisi hyvä jakaa kahteen ryhmään. Perusteluista saa näin ollen käsityksen, että seitsemän on ehdoton maksimi ja näin sen tulisi näkemyksemme mukaan olla. Asia vaatii selkiyttämistä.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Esitetty pykälä vaatii selkiyttämistä: kenen tarpeeseen esitetyn pykälän palvelulla on tarkoitus vastata, vammaisen henkilön itsensä vai hänestä huolta pitävän henkilön. Selkiyttämistä kaivataan myös sen suhteen, onko kyse vammaisen henkilön huolenpidon turvaavasta palvelusta (jolloin asiakas ja palvelun saaja on vammaisen henkilö) vai vammaista henkilöä tukevan/hoitavan henkilön hyvinvoinnin tukemista, jolloin palvelun saajana ei ole varsinaisesti vammaisen henkilö, kuten esityksessä tuodaan esiin, vaan hänen perheenjäsenensä tai muu läheisensä.

Esitetyn pykälän soveltamisen suhteen tulisi myös selkeämmin määritellä, mitä lyhytaikaisuudella tarkoitetaan. Esityksen mukaisesti lyhytaikainen huolenpito voi vaihdella muutaman tunnin mittaisesta huolenpidosta useamman vuorokauden kattavaan huolenpitoon. Esityksessä mainittuja perusteita lyhytaikaiselle huolenpidolle tulisi selkiyttää.

Perusopetusikäisten vammaisten lasten kohdalla lain soveltaminen ei ole selkeää perusopetuslakiin nähden, ja voi aiheuttaa myös tilanteita, joissa palvelujen järjestämisessä päädytään ratkaisuihin, jotka eivät ole vammaisen lapsen edun mukaisia.

Toisin kuin esitetyn pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, omaishoidon tuesta annetun lain 4 §:ssä säädetään omaishoitajan oikeudesta vapaaseen, eikä siitä, miten tai minkä lain perusteella omaishoidettavan vammaisen henkilön hoito omaishoitajan lakisääteisen vapana aikana tulisi järjestää. Mainitun lain 3 momentin mukaan kunnan (jatkossa hyvinvointialueen) on huolehdittava hoidettavan hoidon

tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä hoitajan vapaan aikana. Tätä kokonaisuutta tulee tarkentaa.

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä.

Vammaisilla henkilöillä tulee kuitenkin aidosti olla ensisijaisesti oikeus te-palveluihin. Pykälän sisältämä työkyvyttömyys ei saa olla rajaava käsite vaan vammaisen henkilön työkyvyttömyys tulee aidosti selvittää.

Vammaisen ihmisen osallisuutta tulee tukea myös työelämään, eikä sulkea sitä pois jättämällä päivätoiminta ainoaksi vaihtoehdoksi.

Ehdotamme 19 § 2 mom lisäystä: Tämän vuoksi päivätoiminnan järjestämisvelvollisuus koskisi työikäisiä vammaisia henkilöitä, jotka eivät pystyisi osallistumaan työvoima- ja yrityspalveluista annetun lain mukaisten palvelujen tai sosiaalihuoltolain nojalla.

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Kyllä.

Viitaten esitettyyn 2 §:n sisältöön, jos tarvittavista palveluista on säädetty yleislainsäädännössä, ei niistä tule säätää tulevassa vammaispalvelulaissa edellyttäen, että esitetyn lain 19 §:n mukainen vaikeimmin vammaisten henkilöiden päivätoiminta kuuluu vammaislainsäädännön piiriin.

Jos vammaispalvelulakiin ei tule työtoiminnan pykälää, sosiaalihuoltolakiin tulee uudistaa olemassa olevat pykälät ja niissä vahvistaa oikeutta työhön ja ensisijaisesti te-palveluihin, joita voidaan tukea sosiaalihuoltona myönnettävinä palveluina. Vammaisille henkilöille tulee järjestää työllistymistä tukevia palveluja tulevaisuudessa kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa yhteistyönä. Myöskään vammaisten henkilöiden ei pidä itsestään selvästi ohjautua eläkkeelle ja päivätoimintaan. Kaikkien vammaisten oikeus monipuoliseen päiväaikaiseen toimintaan on turvattava.

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

Lisäksi olisi tarpeen lisätä, että vuoroasuvalla vammaisella lapsella olisi oikeus saada kuljetuspalvelua molempiin koteihin (vrt. lakiehdotuksen 17 § 2 mom. esteettömän asumisen tuesta, jossa ehdotetaan kodin muutostöitä molempiin koteihin, ja sen perustelut vuoroasumisen yleisyydestä). Tämä tukisi lapsen oikeutta asua perheensä kanssa ja säilyttää läheinen suhde molempiin vanhempiinsa.

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan esitetty sääntely on hyvin väljää sen suhteen, miten hyvinvointialueen tulee varata määrärahaa mainitun pykälän toteuttamiseen. Palvelujen myöntämiseen sisältyy riski siitä, että hyvinvointialueen taloudellinen tilanne määrittää liikaa palvelujen myöntämistä. Pykälän muotoilu ”voi myöntää auton tai muun kulkuneuvon hankintaan tukea” saattaa tehdä päätösten perustelun haasteelliseksi. Aluehallintovirasto katsoo, että tuki vammaisten henkilöiden auton hankintaan tulisi turvata ensisijaisesti korottamalla autoveron palautuksen osuutta, jolloin vammaisten henkilöiden tasa-arvoinen kohtelu auton hankinta-avustukseen toteutuisi.

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Ei kantaa

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Kyllä pääosin.

Esityksen mukaan kumotaan 74–75§. Esityksessä olisi hyvä tarkentaa jääkö 75 a § edelleen voimaan.

Lain soveltamisalan osalta kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (nk. kehitysvammalaki) perusteluista jää hieman epäselväksi, ovatko jatkossa kaikki 1 § 1 momentin täyttävät henkilöt erityishuollon piirissä vai ainoastaan ne henkilöt, joiden itsemääräämisoikeutta joudutaan rajoittamaan tai jotka sijoitetaan tahdonvastaiseen erityishuoltoon. Pykälästä ei siis ilmene selkeästi kuinka laajasti vammaisten henkilöiden on tarkoitus kuulua lain piiriin. Perusteluosa ja pykälä (2§) eivät vastaa toisiaan.

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa 31 § todetaan alla olevalla tavalla.

Erityishuollon yksilöllistä järjestämistä varten hyvinvointialueella on vaativan tuen asiantuntijaryhmä, jonka jäsenenä on vähintään kolme hyvinvointialueen viranhaltijaa siten, että asiantuntijaryhmässä on edustettuna lääketieteellinen, psykologinen ja sosiaalihuollollinen asiantuntemus.

Erityishuollon antamista koskeva hakemus tulee tehdä vaativan tuen asiantuntijaryhmälle. Asiantuntijaryhmä päättää erityishuollon antamisesta ja lopettamisesta.

Aluehallintovirasto toteaa, että asiantuntijaryhmässä sosiaalihuollollinen asiantuntemus ei ole riittävä, vaan asiantuntijaryhmän jäsenenä tulee olla sosiaalityön asiantuntemusta, kuten muissakin vastaavissa asiantuntijaryhmissä. Pykälää tulee muuttaa siten, että *Erityishuollon yksilöllistä järjestämistä varten hyvinvointialueella on vaativan tuen asiantuntijaryhmä, jonka jäsenenä on vähintään hyvinvointialueen viranhaltijaa siten, että asiantuntijaryhmässä on edustettuna lääketieteellinen, psykologinen ja **sosiaalityön** asiantuntemus.*

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin.

Esitetyn lain soveltamista ajatellen hieman epäselväksi jää se, mitä ns. ylläpitoon liittyviä kustannuksia asiakkaalta voidaan periä ja millä perusteella.

Voisiko pykälässä olla viittaus maksun alentamiskykyyn, koska siihen ohjataan kunnissa asiakkaita aivan liian vähän.

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

7 d 3 momentin mukaan sen lisäksi, mitä 2 momentissa säädetään, hyvinvointialue voi periä kohtuulliseksi katsottavan maksun myös muista lapsen tai nuoren 14 §:n mukaisista tuloista, korvauksista tai saamisista 1 momentissa tarkoitettusta asumisesta kodin ulkopuolella aiheutuneiden kustannusten korvaamiseksi.

Perusteluosaan olisi hyvä lisätä, että lapselta perittävinä tuloina ei voisi huomioida tuloja, jotka ovat luonteeltaan lapsen henkilökohtaiseksi katsottavia tuloja, kuten esimerkiksi palkkatulot tai perinnöistä kertyvät tulot ja varallisuus.

Kodin ulkopuolella asuvalla vammaisella lapsella tulisi olla oikeus muun muassa saamaansa perintöön samoin, kuten kotonakin asuvien lastenkin. Yhdenvertainen kohtelu tulisi huomioida tässä tilanteessa suhteessa vanhempiensa kanssa kotona asuviin lapsiin. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan asiakasmaksua ei voi rinnastaa lastensuojelussa käytössä oleviin maksuihin, koska tilanteet ovat hyvin erilaisia. Lastensuojelulain mukaan sijoitetulle lapselle muun muassa kerrytetään itsenäistymisvaraa sekä lapset saavat kuukausittain käyttövaraa.

Tärkeää on, että lapselle turvataan henkilökohtaiset käyttövarat. Huomioon on otettava kohtuullisuus ja perheen tosiasiallinen taloudellinen tilanne

perittäessä maksuja vanhemmilta. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan enimmäismaksu vaikuttaa suurelta.

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Kyllä pääosin.

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Ei kantaa.

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

Asiantuntijaryhmistä säädetään useammassa pykälässä, osassa edellytetään viranhaltijoita. Epäselväksi jää tuleeko olla monta ryhmää, miten ryhmien toiminta on keskenään järjestetty. Aluehallintovirasto katsoo, että edellä mainittuja asioita tulee selkeyttää.

Kehitysvammalain muutosta koskeva siirtymäsääntely ei ole riittävää. Lakiin tulee lisätä siirtymäsäännös niitä tilanteita varten, kun käsittelyssä on nykyisen lain 81 a §:n mukainen oikaisuvaatimus. Siirtymäsäännös, jossa viitataan vain "aluehallintovirastossa vireillä olevaan erityishuolto-ohjelman oikaisemista koskevaan päätökseen" ei kokonaan kata näitä 81 a §:n mukaisia oikaisuvaatimuksia. Lain voimaan tullessa aluehallintovirastossa saattaa olla vireillä yksittäistä palvelua koskevia päätöksiä, joihin sovelletaan kehitysvammalain 81 a § mukaista menettelyä. Näiden oikaisuvaatimusten käsittelystä ei ole säädetty lakiluonnoksessa (vrt. siirtymäsäännös 81 b§).

Suurin osa aluehallintovirastossa vireillä olevista oikaisuvaatimuksista koskee muuta kuin nimenomaan 36 §:n mukaista erityishuollon oikaisuvaatimusta. Valtaosa aluehallintovirastossa vireillä olevista oikaisuvaatimuksista on 81 a §:n mukaisia oikaisuvaatimuksia, jotka koskevat erityishuolto-ohjelman oikaisemista tai yksittäistä, kehitysvammahuollon palvelua koskevan päätöksen oikaisemista.

Lakiehdotuksen vaikutus lupahallintoon tulisi ottaa huomioon. Siltä osin kuin esityksessä todetaan, ettei lakiesitys muuta yksityisten palveluntuottajien lupa- tai ilmoitusvelvollisuuksia, tulisi selkeyttää, miten siirtymävaiheessa voidaan ottaa lupahallinnossa huomioon uuden lain mukaiset palvelualat. Huomioitavaa on, että sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaki on suunniteltu tulevan voimaan v. 2024 lukien.

Yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain mukaan luvanvaraiset palvelut on nykyisen lupakäytännön mukaan rekisteröity joko kohderyhmälle kehitysvammaiset tai kohderyhmälle muut vammaiset. Kehitysvammaisilla ja aikuisiällä vammautuneilla, liikunta- ja aistivammaisilla tarpeet ovat erilaiset ja vaativat erilaista osaamista. Epäselväksi jää ovatko asumisyksiköt jatkossa kaikille vammaisille henkilöille. Jos asumisyksiköt ovat tarkoitettu kaikille vammaisille henkilöille, tulee hallituksen esitykseen kirjata, miten lupa- ja valvontaviranomaiset toimivat voimassa olevien lupien kanssa. Mahdollinen vanhojen lupien uudelleen arviointi edellyttää lisäresursseja aluehallintovirastoille. Palvelujen sisällön muuttuessa osittain merkittävästi tulee siten varmistaa, että lupa- ja valvontaviranomaisella on jatkossa riittävät resurssit palvelujen arviointiin ja valvontaan.

Perusteluissa todetaan, että Valviran ja aluehallintovirastojen koulutusresursseja on lain täytäntöönpanovaiheessa tarpeen ohjata vammaispalveluihin. Aluehallintovirastolla ei ole koulutustehtävää, eikä -resursseja. Aluehallintovirasto ei näe tarkoituksenmukaisena, että perusteluissa mainittu tehtävä asetetaan aluehallintovirastoille.

Lain täytäntöönpanovaiheessa kuitenkin aluehallintoviraston neuvonta-, ohjaus- ja valvontatehtävät lisääntyvät merkittävästi. On huomioitava, että useita lainsäädäntöuudistuksia on tulossa yhtä aikaa ja lisäksi HVA-uudistus. Aluehallintovirastoon tarvitaan resursseja tehtävien hoitamiseen. Esityksessä mainitun erityishuolto-ohjelmien oikaisuvaatimusten käsittelytehtävän poisjäänti ei vapauta merkittävästi resurssia, koska asioiden määrät ovat verrattain pieniä. Esimerkiksi Itä-Suomen aluehallintovirastossa oikaisuvaatimuksia tulee yksittäisiä/vuosi.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan lainsäädäntöesitykseen on kirjattu osin työmenetelmiä, joista on luotu palveluita. Näiden palveluiden ohjaus, valvonta ja rekisteröinti tulee olemaan haastavaa. Lainsäädäntöä tulee selkeyttää siltä osin, mitkä palveluista ovat työmenetelmiä ja mitkä

ovat rekisteriin merkittäviä yksityisiä sosiaalipalveluita. Tärkeää on myös määritellä millä koulutuksella ja osaamisella palvelua voisi antaa. Aluehallintovirasto ei nykyisillä resursseilla pysty vastaamaan lainsäädäntömuutoksen aiheuttamista lisätehtävistä. Lisätehtävät ja niiden vaatima resurssimäärä tulisi arvioida ja kirjata lisäresurssitarve hallituksen esitykseen, huomioiden lakiuudistusten määrän sekä HVA-uudistuksen.

Aluehallintovirasto toteaa vielä edellä olevaan liittyen, että nykyisessä sosiaalihuoltolain mukaisissa rekisteröitävissä yksityisissä sosiaalipalveluissa käytetään erilaisia menetelmiä, kuten eläinavusteinen toiminta tai neuropsykiatrinen valmennus, jotka katsotaan menetelmiksi, joita voidaan käyttää yksityisiä sosiaalipalveluja tuottaessa, mutta niitä ei rekisteröidä yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajien rekisteriin. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan on tarpeen pitäytyä sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa, kun arvioidaan palvelun määrittämistä sosiaalipalveluksi, joka rekisteröidään yksityisten sosiaalipalvelujen antajien rekisteriin. on uudelleen

Jos esimerkiksi valmennus ja tuettu päätöksenteko sekä henkilökohtainen apu jatkossa ovat rekisteröitäviä sosiaalipalveluita, tulee aluehallintoviraston henkilöstöresurssia lisätä merkittävästi. Aluehallintovirasto viittaa asiassa antamaansa lausuntoon luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaista (ESAVI/6464/2022), missä aluehallintovirasto on todennut, että aluehallintoviraston vuosien 2019–2021 ajankäyttö- ja suoritetietojen perusteella keskimääräinen sosiaalihuollon luvankäsittelyn vaatima aika oli reilut kolme työpäivää (24,12 tuntia). Luvan myöntämisestä poiketen ilmoituksenvaraisissa palveluissa ei tehdä tarkastuskäyntiä toimintayksikköön, mutta asiassa on kuitenkin huomioitava, että edellä mainitun lakiluonnoksen mukaan jatkossa aluehallintoviraston tulisi arvioida palvelujen tuottajien taloudellinen asema.

Aluehallintovirasto viittaa antamaansa kohdan 11 kommenttiin ja toteaa edelleen, että jos ikääntymisrajauksen myötä henkilöiden palvelujen järjestämiseen tulisi esitetyn lain myötä muutoksia siten, että palvelu tulisi jatkossa järjestettäväksi sosiaalihuoltolain mukaisena palveluna, tulisi palvelun toteuttaminen järjestää siten, ettei sosiaalihuollon asiakkaalle tule kohtuuttomasti muutoksia.

Terveydenhuollon resurssien kohdentamisen kannalta on erittäin tärkeää, että esimerkiksi lääkäreiden työaikaa ei käytetä avun tarpeen toteamiseen erilaisilla lausunnoilla, vaan palvelua voi saada sujuvammin muun terveyden- tai sosiaalihuollon ammattilaisen havaitseman tarpeen perusteella.

johtajan sijainen,
peruspalvelut, oikeusturva ja
luvat vastuualue

Riku-Matti Lehtikainen

päällikkö, sosiaali- ja
terveydenhuollon valvonta

Niina Väkeväinen

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti

Lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet ja virastonsa näkemysten koostamiseen koordinaattoreina

- Päivi Ränkä, sosiaalihuollon ylitarkastaja, PSAVI
- Emmi Häyrynen, ylitarkastaja, LSSAVI
- Marjut Eskelinen, sosiaalihuollon ylitarkastaja, LAAVI
- Anu Hyppönen, sosiaalihuollon ylitarkastaja, ISAVI
- Terhi Tanner, ylitarkastaja, LSAVI
- Marja-Leena Alanko, sosiaalihuollon ylitarkastaja, ESAVI

Jakelu Sosiaali- ja terveysministeriö

Tämä asiakirja ESAVI/7525/2022 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument ESAVI/7525/2022 har godkänts elektroniskt

Esittelijä Väkeväinen Niina 01.04.2022 13:26

Ratkaisija Lehtikoinen Riku-Matti 01.04.2022 13:28